

KVALITA ŽIVOTA A PRACOVNÁ SPOKOJNOST STREDOŠKOLSKÝCH UČITEĽOV NA SLOVENSKU

CHMELÁROVÁ Zuzana – PREKOPOVÁ Jana, SR

Resumé

Príspevok sa venuje kvalite života a pracovnej spokojnosti slovenských stredoškolských učiteľov. Popisuje výsledky prieskumu, v ktorom boli použité dve metódy. Prvá na zisťovanie individuálnej kvality života (SEIQoL), druhá (dotazník) na zistenie pracovnej spokojnosti učiteľov. Kvalita života dosiahla hodnotu približne 68 zo sto, celková spokojnosť so životom 72. S prácou je vo všeobecnosti spokojných len 62 % stredoškolských učiteľov.

Kľúčové slová: kvalita života, pracovná spokojnosť, stredoškolskí učitelia.

QUALITY OF LIFE AND WORK SATISFACTION OF HIGH SCHOOL TEACHERS IN SLOVAKIA

Abstract

The article is focused on the quality of life and work satisfaction of high school teachers in Slovakia. The paper describes research results gained by SEIQoL (The Schedule for the Evaluation of Individual Quality of Life) method and by work satisfaction questionnaire. The quality of life reached the value approximately of 68 from 100. The total satisfaction with life is 72. Only 62 % of secondary school teachers are satisfied with their job.

Key words: quality of life, work satisfaction, high school teachers.

Úvod

Problematike kvality života sa začala vo svete venovať pozornosť v 60 – tých až 70 – tých rokoch minulého storočia. Odvtedy sa odborníci z rozličných oblastí (filozofia, sociológia, psychológia, medicína....) zaoberajú jednak teoretickým vymedzením tohto pojmu, jednak sa snažia realizovať výskumy, ktoré by zisťovali kvalitu života rozličných skupín obyvateľstva. Na Slovensku sa otázkami kvality života zaoberajú mnohí odborníci, avšak, nie je dostatočná pozornosť venovaná kvalite života slovenských učiteľov. Pritom ich subjektívna pohoda a spokojnosť prináša prospech nielen im samotným, ale aj celým generáciám detí, ktoré svojou prácou ovplyvňujú.

1 Teoretické východiská

Definícia WHO hovorí, že kvalita života vyjadruje „ako ľudia vnímajú svoje miesto v živote, v kontexte kultúry a hodnotových systémov, v ktorých žijú a vo vzťahu ku svojim cieľom, očakávaniam, štandardom a záujmom“. WHO tiež vypracovala okruhy pre hodnotenie kvality života, ktorými sú: fyzické zdravie, psychické zdravie, miera nezávislosti, sociálne vzťahy, životné prostredie a spiritualita (osobné presvedčenie) (Quality of life: www.euractiv.com/en/health/quality-life/article-162981).

S pojmom kvalita života sú často spájané dva indikátory kvality života, a to: subjektívna (osobná) pohoda a životná spokojnosť.

Subjektívna pohoda v sebe ukrýva dve dimenzie: 1. objektívnu osobnú pohodu (zdravotný stav, socioekonomický status), 2. subjektívnu osobnú pohodu, ktorú tvorí psychická osobná pohoda, sebaúcta, sebauplatnenie a osobné zvládanie (Zvaríková, Račková, 2007). Medzi faktory, ktoré majú vplyv na subjektívnu pohodu, sú zaradované: zdravie, materiálny dostatok, bezpečnosť, súkromie, spoločenská akceptácia, emocionálne nasýtenie (Kvalita života, www.vlada.gov.sk/data/files/1217.doc).

Životná spokojnosť je súčasťou subjektívnej pohody a vyplýva zo súvislosti medzi osobnými cieľmi a ich dosahovaním. Vplýva na ňu zdravie, dosiahnuté vzdelanie, práca (zamestnanie), materiálne a finančné zabezpečenie, rodinné a sociálne vzťahy všeobecne, životné prostredie a bytové podmienky, citové uspokojenie a voľný čas. M. Bratská (2005) pokladá za hlavné predpoklady životnej spokojnosti sebarealizáciu, úspešnosť a schopnosť vyrovnáť sa so životnými problémami.

O vzťahu pracovnej spokojnosti a kvality života niet pochýb. Pracovná spokojnosť vplýva na všeobecnú kvalitu života a obidve dimenzie výrazne ovplyvňujú učiteľov výkon v škole, teda kvalitu výchovnovzdelávacieho procesu, ktorý realizuje. Podľa Kollárika (1983) závisí pracovná spokojnosť od pracovných faktorov (fyzikálne prostredie, bezpečnosť a hygiena práce, druh a charakter práce, finančná odmena, sociálne prostredie, osobnosť a štýl práce vedúceho pracovníka, možnosť postupu), mimopracovných faktorov (širšie spoločenské podmienky, umiestnenie pracoviska, dochádzka do práce) a osobnostných faktorov (vek, pohlavie, dĺžka zamestnania, záujmy, osobnostné vlastnosti).

2 Prieskum kvality života a pracovnej spokojnosti stredoškolských učiteľov

2.1 Cieľ prieskumu

Keďže učiteľa považujeme za najdôležitejší prvok ovplyvňujúci kvalitu vzdelávania a odbornej prípravy na stredných školách, realizovali sme prieskum, ktorého cieľom bolo:

- zistiť úroveň kvality života a pracovnú spokojnosť stredoškolských učiteľov
- porovnať výsledky vzhľadom na vek a pohlavie učiteľov.

2.2 Prieskumná vzorka

Prieskumnú vzorku predstavuje 97 učiteľov z troch stredných škôl v západoslovenskom kraji, z toho bolo 34 mužov a 63 žien vo veku od 25 do 60 rokov.

2.3 Prieskumné metódy

Na zistenie kvality života sme zvolili dotazník SEIQoL (Program hodnotenia individuálnej kvality života) autorov Joycea, O'Boyla a McGeeho (1994, in Křivohlavý, 2001). Na zistenie pracovnej spokojnosti bol použitý nami zostavený dotazník.

2.4 Získané výsledky

Ako prvé v poradí uvádzame výsledky získané dotazníkom SEIQoL. Pri dotazníku SEIQoL sú respondenti požiadaní, aby napísali päť pre nich osobne najdôležitejších cieľov a v percentách vyjadrili mieru spokojnosti s dosahovaním daného cieľa a rovnako dôležitosť uspokojenia daného cieľa. Ich poslednou úlohou je označiť na stupnici mieru spokojnosti s vlastným životom.

Životné ciele, ktoré učitelia uviedli, sme zaradili od najčastejšie po najmenej sa vyskytujúci do týchto kategórií: rodina, zdravie, duchovný život, medziľudské vzťahy, práca na sebe, zamestnanie, záľuby, šport, psychická pohoda, kultúra a peniaze. Index kvality života (QL) sme u každého respondenta počítali ako celkový súčet dôležitosti a spokojnosti u jednotlivých cieľov delené 100. Index kvality života u učiteľov vyšiel v priemernej výške

67, 94. Hodnota celkovej spokojnosti so životom, ktorú sme odčítali z vizuálnej stupnice, vyšla v priemernej výške 72,14. Rozdiel v hodnotení kvality života a celkovej spokojnosti so životom je zanedbateľný.

Nasledujúce výsledky sú z neštandardizovaného dotazníka pracovnej spokojnosti.

So svojou prácou je vo všeobecnosti spokojných 62 % učiteľov, pričom najspokojnejší sú učitelia vo vekovej skupine 21 -30 ročných a 41 - 50 ročných. Spokojnejšie sú ženy (72 %) ako muži (38 %). Toto zistenie považujeme za neuspokojivé zvlášť v prípade mužov.

Až 82 % učiteľov pokladá prácu za faktor, ktorý má vplyv na ich kvalitu života. Súhlasia s tým približne rovnako všetky vekové kategórie, ženy v 84 %, muži v 75 %.

So vzťahmi na pracovisku je spokojných len 44 % učiteľov. Spokojné je približne rovnaké percento učiteľov v každej vekovej kategórii. Spokojnejšie sú aj v tomto prípade ženy (61 %) ako muži (38 %).

Len viac ako polovica (55 %) učiteľov cíti podporu a pomoc od svojich kolegov. Najpozitívnejšie sa vyjadrili mladšie vekové kategórie, percento súhlasu klesalo s rastúcim vekom, čo je pochopiteľné, pretože pomoc a oporu zvyčajne poskytujú starší a skúsenejší učitelia mladším. Častejšie dostávajú pomoc a podporu učiteľky (59 %) ako učitelia (46 %).

So svojim nadriadeným sú učitelia spokojní v 63 %. Najspokojnejšia je veková skupina 51 – 60 ročných, najmenej 31 – 40 ročných.

Pracovné prostredie vyhovuje 54 % - tým učiteľov. Najspokojnejší sú znova 51 – 60 roční učitelia, najmenej učitelia nad 60 rokov. Žien je o 7 % spokojnejších ako mužov.

Najviac učiteľov v práci uspokojuje uznanie, samotná práca a medziľudské vzťahy. Neuspokojuje ich psychické napätie, časté zmeny zákonov a nariadení a nadmerné zaťaženie v práci. V tomto ohľade sa nevyskytli významnejšie rozdiely podľa veku a pohlavia.

S vplyvom učiteľskej profesie na fyzické zdravie súhlasí 45 % učiteľov. Z vekového hľadiska nie sú v tomto názore významné rozdiely, ale prikláňa sa k nemu vyššie percento žien (51) ako mužov (29 %). Učitelia oveľa viac uznávajú vplyv svojej profesie na psychické zdravie, konkrétne 77 %, žien o 8 % viac ako mužov. Tento názor zdieľajú všetky vekové kategórie.

S odmeňovaním za prácu je spokojných len 38 % učiteľov. Nespokojnejšie sú ženy a vekové kategórie nad 60 rokov a 31 – 40 roční učitelia. Učitelia sú pomerne nespokojní aj s možnosťou pracovného postupu (50 %). Učitelia do 30 rokov v tejto otázke zaujali ambivalentný postoj, v ostatných vekových kategóriách sa nespokojnosť pohybuje od 42 po 100 % u učiteľov nad 60 %.

Nespokojnosť so sociálnou prestížou je ešte vyššia, rovnako 71 % u učiteľov aj učiteliek. Medzi vekovými kategóriami sú minimálne rozdiely.

Na nedostatok voľného času sa sťažuje 70 % učiteľov bez rozdielu pohlavia. Najviac voľného času majú učitelia do 30 rokov, ostatné vekové kategórie sú na tom približne rovnako.

Učiteľské povolanie by si znova zvolilo len 40 % učiteľov, dvakrát viac žien ako mužov. Najhorší výsledok bol v skupine 31 – 40 ročných, čo nás neprekvapuje, keď sa pozrieme na ich nespokojnosť s vyššie uvedenými aspektmi práce.

Na otázku, čo by najviac prispelo k skvalitneniu života učiteľov zo strany zamestnávateľa, odpovedali muži: možnosť postupu, lepšie finančné ohodnotenie, zjednodušenie legislatívy a rovnomerné rozdelenie pracovného času. Ženy učiteľky uviedli: možnosť prísť a riešiť problémy, zrušenie evidencie dochádzky žiakov, lepšie finančné ohodnotenie, uznanie a pochvalu za prácu, snahu upevniť kolektív, ocenenie aktivít, ktoré sú so žiakmi vykonávané vo voľnom čase. U žien sa častejšie objavili sociálne aspekty práce ako u mužov. Zo strany samotných učiteľov mužov by podľa ich názoru, najviac prispelo

k skvalitneniu ich života nasledovné: navštevovať odborné semináre, dodržiavať plán, lepšia organizácia voľného času, nižšie pracovné nasadenie, neprenášanie stresu na rodinu. Zo strany učiteliek by k ich kvalite života prispeli: lepšia organizácia voľného času, viac času pre seba, nebrať všetko úplne vážne, neodkladať problémy, sebavzdelávanie, sebadiscilína, zlepšenie vôľových vlastností. Učiteľky viac akcentovali prácu na rozvoji vlastnej osobnosti ako muži.

Výsledky prieskumu ukázali väčšiu spokojnosť žien s učiteľským povoláním, pričom najvýraznejšie je to v oblasti sociálnych vzťahov. V prípade sledovania spokojnosti z hľadiska vekových kategórií sme nedospeli k jednoznačnému záveru.

Záver

Realizovaný prieskum ukázal len mierne nadpriemernú kvalitu a celkovú spokojnosť so životom u stredoškolských učiteľov. Rovnako je to v prípade pracovnej spokojnosti, ktorá kvalitu života významne ovplyvňuje. Hoci sa najviac na celospoločenskej úrovni diskutuje o nespokojnosti učiteľov v súvislosti s nízkym finančným ohodnotením, náš prieskum ukázal, že učitelia nie sú spokojní ani s medziludskými vzťahmi na pracovisku, pracovným prostredím, sociálnou prestížou učiteľského povolania. Odrazilo sa to v skutočnosti, že len 40 % stredoškolských učiteľov, zapojených do prieskumu, by si toto povolanie zvolilo znovu.

Príspevok je čiastkovým výsledkom riešenia grantovej úlohy podporovanej agentúrou KEGA č. 026STU- 4/2011 Model hodnotenia kvality odborného vzdelávania a prípravy na stredných odborných školách v SR.

Literatúra

1. BRATSKÁ, M. *Dimenzie osobnosti vo vzťahu k životnej spokojnosti adolescentov z aspektu medzipohlavných rozdielov*. In: Psychológia pre život alebo ako je potrebná metanoia: zborník príspevkov. Dunajská Streda: Pelikán, 2005. ISBN 80-97311-7-3.
2. KOLLÁRIK, T. *Človek v sociálnom systéme práce*. Bratislava : Práca, 1983. 224 s. ISBN 74-021-83.
3. KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie zdraví*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-774-4
4. ZVARÍKOVÁ, M. – RAČKOVÁ, M. *Kvalita pracovného života u vysokoškolských učiteľov*. Bratislava: STU, 2007
5. Kvalita života: [online]. [cit.10.11.2010] Dostupné na internete: www.vlada.gov.sk/data/files/1217.doc
6. Quality of life: [online]. [cit. 22. 01. 2011] Dostupné na internete: www.euractiv.com/en/health/quality-life/article-162981.

Lektoroval: Mgr. Varela Cano Diana Patricia, PhD.

Kontaktná adresa:

Zuzana Chmelárová, PhD.,
Katedra inžinierskej pedagogiky
Materiálovotechnologická fakulta STU
Paulínska 16 , Trnava
zuzana.chmelarova@stuba.sk